
Kadın İstihdamının Ortaya Çıkardığı Anne-dışı Bakım Sorunu ve Türkiye'nin Kadın İstihdamı Politikasının Muhtemel Sonuçları^{*,**}

Seyhan BÜYÜKCOŞKUN^{***}

ÖZET

Bu çalışmada, yüksek düzeyli kadın istihdamına bağlı olarak ortaya çıkan anne-dışı çocuk bakımının yol açtığı sosyal politika problemleri incelenmiş ve Türkiye'de kadın istihdamını artırma politikalarına mevcut haliyle devam edilmesi halinde endüstrileşmiş ülkelerdeki gibi sosyal problemlerle karşılaşılacağı, bu durumun ise Türkiye'nin belirlediği sosyal politika hedefleriyle uyumlu olmadığı hipotezi test edilmiştir. Bunun için karşılaştırmalı, tarihi ve analogi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Veriler literatür taraması ile ulusal ve uluslararası istatistiki çalışmalardan elde edilmiş ve değerlendirilmiştir. Endüstrileşmiş toplumlarda kadınların emek piyasasındaki kesafetine bağlı olan anne-dışı bakım ile ilişkili psikolojik problemlerin yaygınlığının dikkat çekici boyutta olduğu görülmüştür. Endüstrileşme sürecindeki Türkiye'nin sosyal politikalarında hedeflediği iş ve yaşama ilişkin beceri ve yetenekleri yüksek ve ruh sağlığı gelişkin fertlerden oluşan aynı zamanda çocukların üstün yararının gözetildiği sosyal barış içindeki toplum tasavvuru ile ulaşacağı bu muhtemel toplumsal profilin uyumsuz olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kadın istihdamı, toplumsal cinsiyet, anne-dışı bakım, sosyal politika sorunları.

---

* Makalenin Geliş Tarihi: 30.01.2018, Makalenin Kabul Tarihi: 12.02.2018

** Bu çalışma İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 16.07.2014 tarihinde kabul edilen Kadın İstihdamının Doğurduğu Sosyal Politika Sorunları: Anne-dışı Bakım Sorunu ve Türkiye'nin Kadın İstihdamı Politikaları isimli doktora tezinden derlenmiştir.

***Dr.

ABSTRACT

Non-maternal Childcare Problem as a Result of Female Employment and the Probable Outcome of Turkey's Female Employment Policy

This study looks at the social policy problems that are associated with high rate female employment, and tests the hypothesis that pursuing the current Turkish social policy that is geared toward increasing female employment rate is going to create social problems similar to those faced in industrialized countries, which in return clash with Turkey's social policy goals. This research draws upon literature reviews, national and international statistics. Upon examination of these it becomes clear that in industrialized countries prevalent psychological problems related to non-maternal care due to high rate of the female labour force participation are significantly high. Turkey, in industrialization process, sets its social political goals as building a peaceful society of individuals with good mental health, who are equipped with appropriate skills for life and work, while looking out for the best interest of children. Our findings show that this target social profile is incompatible with current social policy.

Keywords: *Female employment, gender, non-maternal childcare, social policy problems.*

GİRİŞ

20.yüzyılın başında üretimdeki makineleşme ile birlikte ucuz işgücü olarak İngiltere'deki fabrika ve imalathaneleri dolduran kadınlar büyük bir değişimin de başlangıcını oluşturmuşlardır. Bir yüzyıla yayılan bu işçileşme süreci kadınların ekonomik konumlanmaları ve statülerinde önemli değişimlerle sonuçlanmıştır. Bu nedenle kadınların kitlesel olarak işgücüne katılmaları ve buna bağlı olan değişimler, modern zamanların en büyük sosyal ve kültürel devrimi olarak tanımlanmıştır. Bir yandan kadın hareketinin emek piyasasına katılmayı cinsiyet eşitliğinin teminatı olarak savunusu, diğer yandan küresel kapitalizmin ihtiyaç duyduğu ucuz, uyumlu ve esnek işgücü niteliği göstermeleri kadınların yüksek oranlı istihdamına yol açmıştır. Evlenme ve doğurganlık oranlarındaki düşüş, boşanma, yalnız veya birlikte yaşama oranlarındaki artış kadınların yüksek oranlardaki istihdamı ile ilişkilendirilen sosyal değişim ve problemler olarak nitelendirilmiştir.

Kadınların istihdamına bağımlı büyük değişimlerden biri de küçük çocukların insanlık tarihi boyunca görülmemiş ölçekte anne-dışı bakıma maruz kalmalarıdır. Küçük çocukların kadınların piyasada istihdamı önündeki en büyük engel olarak tanımlanması bakımlarının devletin sunması gereken bir hizmet alanı olarak kabul görmesini sağlamıştır. AB zirve kararlarında üç yaş altı ve üstü için belirlenmiş anne-dışı bakım hedeflerine ulaşılması Avrupa İstihdam stratejilerinin önemli bileşenlerindedir.

Nöroloji, psikoloji ve pediatri alanlarında yapılan çalışma verileri, ev dışına taşınan bakım ve büyütülme (de-familisation) sürecinin çocukların yaşına, cinsiyetine ve ev-dışı bakımda geçirilen süreye bağlı olarak değişen şiddette fiziksel ve ruhsal sağlıklarını örseleyen nitelik ve potansiyel arzettiğini göstermektedir. Özellikle toplu bakım olarak adlandırılan kreş ve yuva bakımındaki küçük çocukların bakım şartları sonucu sağ beyin gelişimindeki aksaklığın, yetişkinlikteki stresli durumları yönetmeyi zorlaştırdığı tespit edilmiştir. Bu başetme zorluğunun başta anti depresan ve yüksek düzeyli alkol kullanımı olmak üzere gündelik hayat akışını ve verimini olumsuz şekilde etkileyen sonuçları görülmektedir.

Ekonomik, siyasi ve toplumsal gelişmişlik düzeyi bakımından AB ülkeleri standartlarına ulaşma hedefinde olan Türkiye, sosyal politikalarını da bu doğrultuda oluşturmaktadır. Artmaya devam edecek olan kadın istihdamının, bu yolda engel teşkil ettiği sıkça vurgulanan çocuk bakımının hızla kurumlara tevdi edilmesine neden olması beklenmektedir. Buna bağlı olarak endüstrileşmiş ülkelerde görülen anne-dışı bakımın yol açtığı olumsuz tablonun ve yapılan tespitlerin yakın gelecekte Türkiye için de geçerli olacağı öngörülmektedir. Sosyal Politika hedefleri bakımından çelişki arzeden bu tablo bazı varsayımlar test edilerek tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Bu varsayımlar, küçük çocukların kadın istihdamı önündeki büyük engel olarak tasvirinin onları iş karşısında ikincilleştirmekte olduğu, kreş ve yuva bakımının çocuğun ruhsal ve duygusal ihtiyaç ve gelişimi için uygunsuz olup psikolojik rahatsızlık riski oluşturduğu, bunun da yaşam becerisi bakımından gerilik yaratacağıdır. Türkiye'nin endüstrileşmiş ülkelere göre çok düşük sayılan kadın işgücünü artırmasının büyük bir çocuk kitlesinin kreş ve yuvalarda büyütülmesini gerektireceğinden, bu sürecin Türkiye'nin gelecek için hedeflediği nitelikteki toplum ve fertlerinin inşa-

sına hizmet etmeyeceği kıyaslanarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada literatür taraması ve mukayese teknikleri kullanılmış, öncelikle Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün, Avrupa Birliği İstatistik Kurumu'nun (EUROSTAT), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD), Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK), Milli Eğitim Bakanlığı'nın sayısal verileri incelenmiştir. (Verilere erişim tarihi doktora çalışmasının bitiş tarihi olan Haziran 2014 ile sınırlı olmakla birlikte OECD'nin ilgili departmanlarının anne-dışı bakım verileri bu makale için güncellenmiştir). Ne yazık ki, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kreş ve yuva bakımındaki çocukların sayısına dair yaşlara göre tasnifli veri bulunamamıştır. Bu durum araştırmada karşılaşılan en önemli sorun olmuş, dolaylı şekilde ulaşılan sınırlı veri kullanılmak zorunda kalınmıştır. Kadın istihdamının endüstrileşmiş ülkelerdeki düzeyinin sonucu olan çocuk bakımının ev dışına çıkması ve bunun çocuklarda ortaya çıkardığı gelişim hasarlarına dair araştırma ve çalışmalar tespit edilerek, sonuçlarının bu toplumlarda gözlenen sosyal sorunlarla ilişkisi kurulacaktır. Türkiye'nin endüstrileşmiş ülkelere göre çok düşük sayılan kadın işgücünü artırmasının büyük bir çocuk kitlesinin kreş ve yuvalarda büyütülmesini gerektireceğinden, bu sürecin Türkiye'nin gelecek için hedeflediği nitelikteki toplum ve fertlerinin inşasına hizmet etmeyeceği kıyaslanarak gösterilecektir.

Bu amaçla çalışmanın *birinci bölümünde*, insanlık tarihi boyunca geçimlik ekonominin bir parçası olarak çalışmış olan kadınların, kitlesel olarak piyasa işinde yer almasını sağlayan siyasi, ekonomik ve kültürel etkenler ilişkili analiz kavramları olan 'toplumsal cinsiyet', 'toplumsal cinsiyet eşitliği' ve 'geleneksel cinsiyet rolü' kavramları eşliğinde ele alınacaktır. Çalışmanın birinci varsayımını sınamak amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinin gerçekleşme şartı olarak vurgulanan kadın istihdamının batı ülkelerindeki genişleme süreci ve Türkiye'deki paralel gelişmeler incelenecektir. İkinci bölümde, endüstrileşmiş ülkelerde mevcut olan yüksek kadın istihdamına bağlı olarak ikincilleşen annelik olgusu ve anne-dışı bakımı teşvik eden tedbirler gösterilecek, üçüncü bölümde ise, anne-dışı bakım şartlarındaki küçük çocukların durumu ele alınacak; toplu bakım olarak da adlandırılan kreş ve yuvalarda büyüyen çocuklarda ne tür gelişimsel hasar ve dezavantajların ortaya çıktığı incelenecek; bu toplumlarda gözlenen sosyal (politika) sorunlarla ilişkisi kurulacaktır. Sonuç

kısımında, Türkiye'nin kadınların işgücüne katılımlarının artırılması hedefinin gerektireceği anne-dışı bakım ve bu bakımın neden olabildiği olumsuz sonuçların Türkiye'nin sosyal politikalarındaki gelecek toplum hedefiyle uyuşma düzeyi gösterilecektir.

1. KADINLARIN İŞGÜCÜNE KATILMASI

Dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi kıta Avrupa'sında da 18.yy. ortalarına kadar ekonominin fiziksel merkezi hane olmuş (Sennett, 1998, s.33) İngiltere merkezli sanayi devrimi ile birlikte *ev* ile *iş yeri* kavramları ayrılmış, pazar ekonomisinin gelişmesi ve sanayileşmenin derinleşmesiyle birlikte üretim merkezi evden iş yerine (Bora, 2010, s.59), mübadele piyasaya kaymıştır. Ev dışındaki ücretli çalışma, işgücüne bağımlı çalışma statüsü ve üreticilik vasfı kazandırmıştır. (Delican, 1998, s.6) Bu tanım gereğince ve takasa konu olmadığından, kadınların hanelerinde yaptıkları işler ve çocuk büyütme işi çalışma ve istihdam alanının dışında kalmıştır. (Soyseçkin, 2009, s.638)

I.ve II. Dünya savaşları sırasında ve sonrasında kadınların işgücü içindeki payının gitgide artması doğal bir akışın değil (Wolfe, 1989, s.53), ekonomik değişimlerin, kadın hareketinin etkisiyle gerçekleşen sosyo-kültürel değişimlerin ve alınan siyasi kararların sonucudur. Bilhassa hizmet ekonomisinin düşük ücretli işler akınını getirmesiyle ucuz işgücü olarak kabul edilen kadın emeğine geniş yer açılmıştır.(Eisenstein, 2005, s.499) Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ulus devletlerin işçiyi denetim ve müdahale yoluyla korumaktan giderek vazgeçtiği bir arka planda gerçekleşen ekonomik küreselleşme (Pearson ve Seyfang, 2001, s.49) sonucu, çokuluslu şirketlerin Üçüncü Dünya ülkelerinde sanayi yatırımları yapması, özellikle 1960 sonrasında birçok kadını, kendi ülkelerinde gelişmiş kapitalist ülkelerin işgücü piyasasının bir parçası haline getirmiştir. (Ecevit, 1998, s.267) Özellikle uluslararası finans kuruluşlarının ve Dünya Bankası'nın endüstriyel gelişme sürecindeki ülke kadınlarını potansiyel emek havuzu olarak görmesi, işverenlerin ucuz kadın emek gücünü sendikalı erkek emek gücüyle ikame etme tercihiyle ilişkilidir. (Yaman Öztürk, 2010, s.115)

Türkiye'de ise, toplumun 'muasırlaşma' ve 'medenileşme' "göstergelerin-

den birisi olan kadınların çalışma hayatına katılmaları desteklenmelidir (Sandıkçıoğlu, 1998, s.103) görüşü Türkiye’de Cumhuriyet dönemi kadın istihdamı olgusunun öncesine göre farklı bir anlam taşımaya başladığını yansıtmaktadır. Bu temel ilkeler doğrultusunda Türkiye’de devletçi sanayiyeleşme sürecinin en önemli aracı olan İktisadi Devlet Teşekküllerinin kadınların ücretli iş piyasasında yer almaları bakımından önemi büyüktür (Makal, 2010, s.26). Bunun yanında Birleşmiş Milletler kaynaklı ve Avrupa merkezli (Euro-centric) kalkınma paradigmasının ev kadınlarının hanelerine ve ulusal ekonomiye katkıda bulunmadıkları kabulü, gelişmekte olan ülkelerde de benimsenmiş ve sürdürülebilir kalkınma için kadınların mutlaka işgücüne katılması gereği her düzlemde vurgulanmıştır (Ansal, 2000, s.9).

İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin kadınlara istihdam alanları oluşturmalarına benzer şekilde ‘serbest bölge’lerin de kadınların istihdam artışına katkısı olmuştur. Türkiye’ye yabancı yatırımları çekmek ve ihracata yönelik üretimi teşvik için çıkarılan 1985 tarihli Serbest Bölgeler Kanunu’nun eseri olan ve sayıları on sekizi bulan üretim bölgelerinde ağırlıklı oranda kadın çalışan istihdam edilmektedir (Sağlam ve Saygılıgil, 2010; Yönel, 7.8.2013, s.4). Ayrıca Türkiye’nin yaşadığı 2001 mali krizinin ve 2008’deki finansal krizin ardından kadınların işgücüne katılımındaki artış DPT ve Dünya Bankası ortak raporunda kaydedilmiştir. Aralık 2007-Aralık 2008 döneminde tarım dışı istihdamdaki kadın işgücü % 9’luk bir artışla, 2,9 milyondan 3,2 milyona yükselmiştir. Türkiye’de olduğu gibi, diğer OECD ülkelerinde de ekonomik krizlerin yol açtığı reel hane gelirlerindeki azalmanın neticesinde (OECD, 2.5.2011, s.5) ‘[e]k işçi etkisi’ olarak, hanenin reel gelirindeki azalışı telafi etmek için, kadınlar yüksek oranlarda işgücüne katılmışlardır.(DPT-WB, 2009, s.10) Türkiye’de kadınların iş piyasasına katılımlarının teşviki ve artırılmasında Avrupa Birliği’nin topluluk müktesebatının tahakkuku yolundaki tavsiye ve direktiflerinin, bu doğrultuda imzalanan anlaşmaların (ASPB, 2008, s.16) ve yapılan taahhütlerin etkililiği vurgulanmalıdır (KSGM, 2013, s.10). Türkiye, 10 Şubat 2009 tarihinde ILO’nun 8. Avrupa Bölgesi Toplantısının yapıldığı Lizbon’da Ulusal Saygın İş Programı Mutabakat Zaptını imzalayarak, ILO ile birlikte Ulusal Saygın İş Programını, Türkiye’deki sosyal ortakların da işbirliğiyle, uygulayacağını beyan etmiştir. Bu programın maddelerinden biri de “kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdamının artırıl-

ması"dır (ÇSGB, 10.02.2014, s.21). Önceki Beş yıllık planlardan farklı olarak 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı kadınların işgücüne katılma oranları bakımından ulaşılması beklenen hedeflere sahiptir. Özellikle Onuncu Plan kadınların işgücüne katılımını teşvik etmeye ve artırmaya önceki planlardan daha fazla önem vermekte, buna dair hedeflere 'öncelikli dönüşüm planları' arasında yer vermektedir. Bu doğrultuda "işgücü piyasasının etkinleştirilmesi programı"nın hedef kitlesi içinde işgücü piyasasının dışındaki kadınların bulunduğu görülmektedir (DPT, 20.10.2013, s.186).

Kadınların istihdamını artırma hedefine yönelik olarak Avrupa Komisyonu ve Türk devletince desteklenen ve İŞKUR tarafından 2003-2006 yılları arasında uygulanan, 241 alt projeden oluşarak yaklaşık 48 bin kişinin yararlandığı 50 milyon avro toplam bütçeli "Aktif İşgücü Programları Projesi" ile, 2008-2010 yılları arasında uygulanan 20 milyon avro bütçeli ve 25 ilde 12 bin kişiye ulaşan "Aktif İstihdam Tedbirleri Projesi II kadın istihdamının öncelendiği iki büyük projedir (İŞKUR, 29.11.2013, s.2). Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile İŞKUR'un birlikte yürüttüğü "Yönlendirme Ağı" Projesi, finansmanının büyük ölçüde AB tarafından karşılandığı ve yürütücüsünün İŞKUR olduğu 27 milyon Avroluk "Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu" "Her evde en az bir çalışan kadın" ilkesiyle harekete geçilen ve kadınların iş yaşamına atılmasını sağlamak üzere işlev görmüş uygulamalara örnek oluşturmaktadır (İŞKUR, 10.10.2012; 12.11.2013). Bu proje ve operasyonların yanısıra, 25.02.2011 tarihli ve 6111 sayılı kanun gereği 31. 12. 2015 tarihine kadar işe alınacak 18 yaşından büyük kadınların sigorta primlerinin işveren payının, istihdam edilen kadınların evsaflarına göre süresi değişmek üzere 48 aya kadar İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanmasına hükmedilmiştir (Resmi Gazete, 24.03.2014). Böylece kadınları istihdam etmenin işveren açısından avantajlı olduğu şartlar yaratılarak kadın işgücüne talebin yükselmesi sağlanmaktadır.

2. KADIN İSTİHDAMI VE ÇOCUK BAKIMI

Tüm dünyada kadın istihdamının yüksek oranlardaki artışında küresel ekonominin ihtiyaç ve taleplerinin yanında, kadın hareketinin ücretli

işi kadın özgürleşmesinin yegane gereği saymasının önemli rolü vardır (Pearson, 2007, s.203; Botton, 2005, s.245; Ecevit, 1998, s.267; Ergin, 2006, s.239, 241). Kadınların ancak iş piyasasına katılarak eşit olup özgürleşeceği savunusu beraberinde eşitliği bozan cinsiyet rol ve sorumluluklarından da kurtulunmasını gerektirir (Tong, 2001, s.5489). Çünkü, “toplumsal cinsiyet” kavramı içinde toplanan bu rol ve sorumlulukların kadınlara toplum tarafından yüklendiği savunulmaktadır. Kadın hareketinin bu savunusu gereği toplumsal cinsiyetin bir ‘inşa’ eseri olup kadınlık ve erkekliğin doğuştan getirilen biyolojik özelliklerden çok toplumsal bir kurgu olduğu fikri kabul görmektedir (Bora, 2010, s.22). Bu nedenle, kadının özgürleşmesi ancak bu toplumsal kurgunun değiştirilmesi yani, gerek ekonomik bağımlılıktan gerekse çocuk doğurmak ve bakmak şeklinde özetlenebilecek cinsiyet rollerinden tamamen kurtulmasıyla gerçekleşecektir. Batı toplumları dışında da fikirleri etkin olan feminizmin en güçlü ismi Simon de Beauvoir, annelik içgüdüsu tahrip edilmedikçe kadınların ezilmeye devam edeceği, bu nedenle anneliği unutup mutlaka ücretli çalışması gereğini savunmuştur (Betty Friedan, 20.7.2012, s.18). Yalın bir ifadeyle belirtmek gerekirse, kadınların özgürleşmesi ile ücretli iş arasında kurulan denklemde çocuğun varlığı denklemi bozucu faktör olarak algılanmaktadır. Bu formulasyon bir yandan çocuk doğurmanın ve büyütmenin değersizleşmesine, ertelenmesine veya bundan vazgeçilmesine yol açarken diğer yandan küçük çocukların evleri dışında anne-dışı bakıma maruz kalmalarını meşrulaştırmaktadır.

Artık tüm batı ülkelerinde iki kazananlı (“dual earner”) aile modeline doğru hızlı bir dönüşüm yaşanırken (Mosesdottor, 2002, s.2), küçük çocukların bakımının dışsallaştırılmasıyla (de-familisation) en erken yıllardan itibaren uzun saatleri bakım kurumlarında geçirdikleri bir düzene yönelinmektedir. Aile ağırlıklı olmaktan çıkış anlamındaki ‘de-familizasyon’ çocuk bakımının aile merkezli olmasının azaltılmasını hedeflemektedir (Bütün, 2010, s.73). Avrupa Birliği’nin 2000 yılındaki Lizbon ve 2002 yılındaki Barcelona Zirvelerinde kadınlar için %60’lık istihdam hedefi belirlenirken, buna imkan sağlayan çocuk bakımı şartları da üye ülkelere öngörülmüştür. 2010 yılına dek 3 yaşın altındaki çocukların en az % 33’üne ve 3 yaşın üstünde ancak zorunlu eğitim yaşının altındaki çocukların da % 90’ına bakım hizmeti sunulması kararlaştırılmıştır (EU. EESC, 2013). Halihazırda birçok AB ülkesi bu hedefleri aşmış durum-

dadır. Kıta Avrupası dışında Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınların işgücüne katılım oranı 1960'da % 35 iken, 1995'te % 55'e yükselmiştir. Fukuyama, en elverişli çocuk büyütme yaşları olan 20-39 yaş arasındaki Amerika'lı kadınların işgücüne katılımının % 40'tan % 68'e yükselişine dikkati çekmiştir (Fukuyama, 2000, s.91). Dünya Bankası 1990-2017 arasındaki değişimi gösteren verilerine göre, kadınların işgücüne katılma oranları Avustralya'da % 59, Yeni Zelanda'da % 64, Portekiz'de %53, Singapur'da % 60 ve Tayland'da % 60'tır.(World Bank, 11.02.1018)

Yukarıda belirtilen kadın istihdamındaki yükseliş grafiği zorunlu olarak çocukların profesyoneller eliyle gerçekleşen bakım oranlarını da yükseltmektedir. UNICEF'e bağlı araştırma merkezi Innocenti'nin yayınladığı rapor, bütün endüstrileşmiş ülkelerin bebeklerin ve küçük çocukların bakımını yüksek oranlarda dışsallaştırmasını dikkat çekici bulmaktadır (Innocenti, 2008, s.4). Raporun yayınlanmasından sonraki yıllarda devam eden oransal artış dikkat çekilen meseleyi daha da belirginleştirmiştir. OECD'nin 2014 verilerine göre, annelerin istihdamına bağlı olarak 0-2 yaşındaki bebeklerin kurumsal bakım oranları en yükseği Danimarka'da % 66, en düşüğü Çekya'da % 6 olmak üzere ortalama %35'dir. 30 Avrupa Birliği ülkesinde küçük çocukların kurumsal bakıma bırakılması 2006-2014 yılları arasında %5 puanlık yükseliş kaydetmiştir. Benzer şekilde 2006-2014 yıllarında OECD ülkeleri içinde 2 yaşından küçüklerin günlük kurumsal bakıma verilmelerinde en yüksek artışın %18,7 puanla Almanya ve %24,5 puan ile Güney Kore'de gerçekleştiği belirtilmiştir. (OECD, 11.02.2018, s.2). İsveç'te % 47, İzlanda'da %60, Norveç'te %57, Finlandiya'da % 28.6 oranında aile dışında toplu bakım merkezlerinde gerçekleştirilmektedir (A.y., s.3). Kuzey ülkeleri dışında, bebeklerin Avrupa Birliği üyesi ülkelerinden Hollanda'da % 55.9, Belçika'da % 55,7, İspanya'da % 40, Fransa'da ise % 52 oranında annelerinin mesai saatlerine bağlı olarak aile ortamı dışında ve toplu bakım düzenlemesi dahilinde bakıldıkları görülmektedir. Avrupa dışındaki endüstrileşen ülkelerden Kore'de 2 yaşından küçük çocukların aile dışı bakım oranı % 39 ve Japonya'nın % 34'tür.

Türkiye'de kreş ve gündüz bakımevlerinde kayıtlı 36 aydan küçük çocukların resmi sayısının kayıtlı olmaması nedeniyle istihdamdaki annelerin küçük çocukları için yöneldikleri baktırma tercihlerine ait resmi veri mevcut değildir. Ancak, 2008 tarihli Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırma-

sı'nın piyasada çalışan kadınların çocuk bakım tercihlerine dair verilere göre, istihdamdaki kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe ücret karşılığı çocuk baktırma tercihi de yükselmektedir. Buna göre, piyasada çalışan lise ve üzeri eğitim düzeyindeki kadınların çocukları için kurum bakımı kullanma oranı kentlerde ortalama %10, 1'dir (HÜ., NEE, 2009, s.195). Türkiye'de küçük çocukların OECD ülkelerinin oldukça gerisinde olan aile dışında bakılma oranları nedeniyle, kadınların işgücüne katılmasına imkan vermesi için kreşlerin yaygınlaştırılması talep edilmektedir. Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi'nin kurduğu Kreş Haktır Platformu bu talebini "Çocuk bakımı hizmetinin kadınların sorumluluğunda görülmeyip kamu tarafından sunulması, kadınların çalışma yaşamı dahil toplumsal hayatın her alanına katılmalarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının bir aracıdır." ifadesiyle dile getirmekte; yedi gün 24 saat açık; mahalle, işyeri, Organize Sanayi Bölgesi gibi çeşitli modelleri olan ve düzenlenmesi devlet tarafından üstlenilen kreşlerin gerekliliğini vurgulamaktadır (Kreş Haktır, 20.9.2013).

Ulusal ölçekte hedefleri belirleyen 2014-2018 dönemine ait Onuncu Kalkınma Planı da, kadın istihdamının yükseltilmesi ve teşvik edilmesi hedefi doğrultusunda, özellikle çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına 'Öncelikli Dönüşüm Programları' içinde yer vermektedir. Kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı nitelikte uygulamalar kapsamında kreşlerin teşvik edileceği, yine Kalkınma Planı hedefleri arasında farklı bölüm başlıkları altında belirtilmektedir (DPT 2014, 20.10.2013,s.186, 55, 44). Okul öncesi (4-5 yaş) brüt okullaşma oranının 2013 yılı için % 47 olduğu ve plan dönemi sonunda bu oranın % 70'e çıkarılmasının hedeflendiği kaydedilmektedir (A.y., s.33).

Esasen, sosyal politikanın ve aile politikalarının önemli bir bölümünü oluşturan kurumsal çocuk bakımı hedefleri küçük çocukların ihtiyaçlarını değil ekonominin ihtiyaçlarını ve kadınların mali özgürlüğünü gözetmektedir (Rossi, 3.5.2012, s.22). Ekim 2007 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yayımladığı 'Aile ve İş Yaşamının Uyumlaştırılması Çalışma Grubu Raporu' çocuk bakımının Türkiye'de kadınların işgücü piyasasına katılmalarını sınırlayıcı bir etmen olarak üzerinde durulması gereken önemli bir konu olup, çocuk bakımının kurumsallaşmasındaki yetersizlik ve uygun çocuk bakım tesislerinin eksikliğinin kadınların çalışma yaşamlarını doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır (Delen ve

Uşen, 2011, s.159). Çocuğa yönelik bu perspektif “Çocuk Hakları Konvansiyonu 3. Maddede belirtilen “çocuğu ilgilendiren her eylemde çocuğun menfaatine olan durum öncelikle dikkate alınmalıdır” hükmünün ihmale uğradığını göstermektedir (Innocenti, s. 58). Kadın istihdamını yükseltmenin gereği olarak bakımları evin dışına çıkarılan(de-familisation) çocukların bu tartışmada kayıp taraf muamelesi gördüğü, çocukların bir özne ve kendi ihtiyaçları ve beklentileri bulunan bir nüfus grubu olarak değil bir obje ve engel olarak görüldükleri belirtilmektedir (Wintersberger, 1999, s.18). Oysa çocuk bakımı, bir çocuğun gelişimi için doğrudan girdiler sağlayan bebeğin bir insan haline gelmesini sağlayan ve duygusal bağları içeren bir emek türüdür (Kakıcı vd., 2007, s.21; Özkaplan, 2009, s17; Giddens, 2010, s.58).

3. ANNE- DIŞI BAKIMIN ORTAYA ÇIKARDIĞI PROBLEMLER

Kadınların emek piyasasında daha yüksek oranlarda yer almasını hedefleyen politikaların, çocuğun dünyaya geldikten sonra, gelişiminin ilk yıllarında bağlanma odağı olan ve koruyucu sevgi ve güveni hesapsız alabileceği varlık olarak anne ile kurduğu ayrıcalıklı ilişkiyi göz önünde bulundurmadığı düşünülmektedir. Çünkü, “[k]üçük çocuğun gelişip ortaya çıkan sosyal, psikolojik ve biyolojik kapasitelerini annesiyle ilişkisinden ayrı olarak düşünmek mümkün değildir” (Schore, 2001, s.13). Emzirme ve benzeri birebir ilişkiler ile çocukla birlikte olunan zamanın uzunluğu çocuğun çok yönlü gelişiminde kritik önemdedir. Nörolojik bilimler, psikoloji, psikoanaliz ve biyokimya’daki araştırma sonuçları, insan yavrusunun nasıl tam bir insana dönüştüğü ve başkalarıyla duygusal olarak ilişki kurmayı nasıl öğrendiğine dair hayatın ilk yıllarındaki ilişkilerin önemini göstermektedir. Bebek ve küçük çocukların beyin gelişimi üzerine yapılmış çalışmalarla, psikolojik olarak tahrip olmuş (orta derece depresyondan zihinsel ve fiziksel psikopatolojiye değin değışen derecelerde rahatsızlıktan muzdarip) yetişkinlere dair verileri ilişkilendiren Susan Gerhart, hayatın ilk yıllarındaki ilişkilerin niteliğinin sonraki yıllardaki psikolojik tesirlerini görmüştür (Gerhardt, 2004, s.1).

Küçük çocukla birincil bakımvereni (anne) arasında erken dönemde gelişen ve ‘bağlanma’ (attachment) olarak adlandırılan ilişki çocuğun daha sonraki sosyal, duygusal (emotional) ve hatta bilişsel (kognitive) gelişimi-

minin kuruluşunu sağlar. Anne ile bebek arasındaki bağlanma ilişkisinin özellikle nörobiyolojisine vurgu yapan A. Schore, “Bağlanma ilişkisindeki iletişim, duyguların işlenmesi, stresin ayarlanması ve kendini ayarlama/düzenleme işlevleriyle ilgili olan sağ beyin nörobiyolojisinin gelişmesinde can alıcı bir öneme sahiptir” tespitini yapar (Schore ve Schore, 2008, s.10). Küçük çocukla bakımvereni (annesi) arasında kurulan sıcak, yakın, ilgili ve istikrarlı ilişki ‘güvenli bağlanma’ olarak nitelenir ve ömür boyu olumlu etkileri bir koruyucu zırh işlevi görür (Giddens, s.58). Buna karşın, güvensiz bağlanmış çocukların şiddete eğilim, kendine zarar verme, madde kötüye kullanımı (drug abuse) ve bağımlılığı, ihmal ve istismar etme ya da edilme gibi psikopatolojileri yaşama olasılığı yüksek görülmektedir (Soysal vd., 2005, s.97).

Anneye yakın olmanın, güvenli ve sağlıklı bir bağlanma sağlamak açısından zorunlu olmasına rağmen, çoklu bağlanmanın mümkün olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Yörükan, 2011, s.98). İkincil bağlanma ilişkisinin üzerinde duran Richard Bowlby, bununla birlikte, bazı gündüz bakımevlerinde bir bakıcıya birçok çocuğun düşmesinden ve görevli personelin görev gruplarının mütemadiyen değişmesinden dolayı küçük çocukların ikincil bağlanma ilişkisi geliştirmelerine de fırsat verilmediğini, bunun sonucunda çocuğun artık bağlanma ilişkisi geliştirmeye dahi uğraşmadığını vurgular (Bowlby, s.314). Sanayileşmiş ülke örnekleri de dahil olmak üzere ücretlerin düşük, işgücü devrinin yüksek olduğu çocuk bakım kurumlarında, sıcak, yakın ve birebir ilişki ihtiyacındaki çocukların sağlıklı bir bağlanma ilişkisi geliştirmeleri düşük bir olasılıktır (Innocenti, s.23).

Sağlıklı bağlanma ilişkisinin bu stratejik öneminin yanısıra, yüksek düzeydeki stres hormonunun beyin mimarisini tahrip etmesi nedeniyle, çocuğun ilk yılındaki ve aylarındaki stresin önemine dikkat çekilmektedir (A.g.e., s.7). Çocuk bakım merkezlerine tam-gün devam eden 3 yaş ve üstü çocukların incelendiği bir çalışmada, 3 yaş ve üstünde olan çocukların % 80’nin, 4 yaşındakilerin % 60’ının kortizol (vücudun strese tepkisi) düzeyi sabahdan ikindi vaktine kadar artış göstermiştir. Yuvaya devam eden 5 yaşındaki ve okul çocuğu merkezine devam eden 6 yaşındaki çocukların da %50’sinde yüksek kortizol bulunmuştur. Yaş ile kortizol düzeyi arasındaki bu ilişki evde anneleriyle kalan çocuklarda görülmemiştir. Öğle

sonrasında kandaki seviyesinin düşmesi beklenen kortizol düzeyinin, evdeki çocuklarla kıyaslandığında kurumlarda bakılan çocuklarda yine yüksek çıktığı görülmüştür. Tespit edilen yüksek kortizol düzeyi, bakım merkezinde geçirilen uzun saatler, diğer çocuklarla karşılıklı ilişkiyi sürdürme ihtiyacı ve çevrelerindeki birçok yetişkinle güven arayışı davranışını tekrar tekrar düzenlemeye duydukları ihtiyaç ile ilişkilendirilmiştir (Dettling vd., 21.01.2012, s.522).

Anne-dışı bakım uygulamasıyla günün önemli bir kısmında ebeveyniyle yakın ilişki ve bakımdan mahrumiyet bebek ve küçük çocukların, dışlarındaki dünyaya nasıl tepki vereceklerini zorlaştıran bir duruma yol açmaktadır. Baydar ve Brooks-Gun çalışmalarında, annenin doğumdan sonraki 1.yılda işe dönmesinin çocuğun cinsiyeti ve refah seviyesi önem arzetmeksizin çocuk üzerinde zarar verici (detrimental) etkiye sahip olduğunu göstermişlerdir (Baydar ve Brooks-Gun, 1991, s.932). Bu durum, bedenin stres yönetimi sistemindeki düzenin bozulmasına (mis-setting) neden olabilen yakın ve sıcak ilişki yoksunluğunun eseridir. Erken gelişme yıllarındaki bu şartların bazı çocuklar için uzun vadeli etkileri depresyon, içe çekilme, odaklanma bozukluğu ve diğer akıl sağlığı rahatsızlıklarının ortaya çıkmasıdır. Daha büyük sayıdaki çocuk kitlesi için ise, netice, ortalama bir bilişsel ve linguistik yeteneğin altında olmak ve düşük okul başarısı şeklindedir (Innocenti, 2008, s.12).

Kadın işgücünün erkek işgücüne yakın veya eşit olduğu gelişmiş ülkelerde, dışsallaştırılan çocuk bakımı oranlarının yüksekliği ölçüsünde psikolojik bozuklukların oranları ve bunun sosyal güvenlik sistemine ve ekonomiye maliyeti de yükselmektedir. Bu iki olgu arasındaki ilişkiye işaret eden Gerhardt, depresyon ve anksiyetenin yanı sıra bazı kişilik bozukluklarının, özellikle borderline ve narsisistik kişilik bozukluğunun çocuğun gelişmesinin ilk aşamalarındaki bakımın yetersizliği ve kusurluluğundan kaynaklandığına dair inancın gittikçe artmakta olduğunu belirtmektedir (Gerhart, 2010, s.80). Bu ilişkiyi ihmal eden sosyal politikayı açıkça eleştiren Steve Biddulph, 2006 yılında İngiliz hükümetine 3 yaşından küçük 250.000 çocuğu kreşe koyarak akıl sağlığı problemlerini büyütecekleri uyarısında bulunmuştur (Farndale, 12.03.2006). Ekonomik gelişmişlik nitelemesiyle anılan ülkelerdeki büyük sayılarla ifade edilecek kadar çok çocuğun kişiselleştirilmiş bakım dışında kalarak, karşılıklı olarak işleyen

duygusal münasebetten mahrumiyetinin toplumlari gerilemeye ve çöküşe götüreceği” belirtilmektedir (Gerhardt, a.g.e. s.323). Ergenlik çağı çocuklarındaki ve yetişkinlerdeki depresyonun nedenleri (etiyojoloji) ve hazırlayıcı koşulları için ilk çocukluk çağlarına yönelmesi gerektiği vurgusu (Bowlby, 2007, s.314), küçük çocukların uygunsuz büyüme koşulları ile gelecek yıllardaki ruh sağlığı arasında ilişki kurulmasını önermektedir (Schore, 2001, s.55). Buna dair göstergeleri Avrupa Birliği ülkelerindeki depresyon, alkol bağımlılığı ve intihar oranları üzerinden izlemek mümkündür.

28 Avrupa ülkesinde toplam nüfusun %4,5’ini oluşturan 21 milyon kişi depresyondadır. Bu kişilerin depresyonda olmalarının teşhis ve tedavi masraflarını içeren direkt maliyeti ve işe gelmeme ve erken ölümlerin ortaya çıkardığı dolaylı maliyeti bölgenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’sının %1’ine tekabül etmektedir (OECD, 2008, s.2,4). İngiltere’de ise 1 milyon kişinin ruh sağlığı hastalıkları nedeniyle malullük aylığı aldığı, bunun da işsizlik aylığı alanlardan daha fazla olduğu kaydedilmiştir (LSE, 2006, s.1-2). OECD ülkeleri içinde İskandinav ülkelerinden İsveç ve Danimarka ile Avustralya en yüksek oranda anti-depresan kullanan ülkelerdendir. Hypnotics ve sedative ilaçların en yüksek kullanımı yine Nordic ülkeler olarak adlandırılan ve ileri sanayi ülkeleri içinde en yüksek kadın istihdamı oranlarının olduğu İsveç, Norveç, Finlandiya ve İzlanda’da görülmektedir (EP, 15.12.2013, s.5).

Yüksek depresyon oranlarının yanısıra Batı kültürünün doğal bir olgusu olan alkol kullanımından farklılaşan yeni bir durum da tüm Avrupa Birliği için “Avrupa Alkol Stratejisi”(EP, 09.11.2013, s.2) oluşturulmasını gerektirecek boyuta ulaşmıştır (Anderson ve Baumberg, 20.01.2013, s.203); Daha da ötesi İngiltere’de ‘binge drinking’ şeklinde kavramlaştırılan yüksek alkol kullanımı ulusal problem olarak ilan edilmiştir (Curtis, 10.02.2014). Anksiyete ve depresyona dair duygularını ve durumlarını başka şekilde yönetemeyen kişilerin bu duygularının üstesinden gelmek için yüksek miktarda alkol kullanımına yönelmeleri dikkat çekici düzeye ulaşmıştır (Cornah, 02.01.2014, s.5). “Alkol sorunu ve depresyonun, depresyon semptomlarını devam ettiren veya daha kötüleştiren bir takım başka faktörlerle etkileşim halinde olması muhtemeldir. Zayıf zihin sağlığının risk faktörleri aynı zamanda uygunsuz (misuse) alkol kullanımının

da risk faktörleri arasındadır” (A.g.e, s.23). Hayatın en erken yıllarından itibaren istikrarlı, sevecen ilgili bakımveren (anne) ile birebir ilişkiden yoksunluğun doğurduğu sağ beyin gelişimindeki aksaklık yetişkinlik yıllarında mukavemeti düşük yaşam performansına yol açmaktadır.

Endüstrileşmiş ülkelerdeki toplumlara dair bu göstergeler, kadın işgücünün erkek işgücüne yakın veya eşit olmasına bağımlı olarak, dışsallaştırılan çocuk bakımı oranlarının yüksekliği ölçüsünde psikolojik bozukluklar (Gerhardt, s.80) ve onunla ilişkili olan uygunsuz alkol kullanımı ve intihar oranlarının ve bunun sosyal güvenlik sistemine ve ekonomiye maliyetinin de yükseldiğini göstermektedir.

Türkiye ve benzeri endüstrileşme sürecindeki ülkelerde ise henüz kadınların piyasadaki istihdam oranları OECD ortalamasının çok gerisinde olduğundan buna bağlı olarak anne-dışı bakıma maruz kalma oranları da henüz düşüktür. Bununla birlikte, Türkiye’de tarımdışı kadın istihdamı oranlarının henüz düşük olduğu 1978’de, Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresine sunulan bir tebliğde, “... çalışma hayatına atılan anne sayısının hızla artışına paralel olarak toplumun ruhsal yapısında çok yönlü psiko-sosyal sorunların miktarının artmakta olduğu” bildirilmişti (Övat ve Koray, 1978, s.84). Tümerdem ve arkadaşlarının değişik illerdeki banka çalışanı 244 anneyle yaptığı çalışmada da, çocuklarının sağlıklı bir gelişme tablosu göstermedikleri; tırnak yeme, saç koparma, parmak emme, altını ıslatma, gece sayıklamaları, kekeleme gibi davranış bozuklukları tespit edilmiştir (Tümerdem vd.,1983, s.20). UNICEF’in “çocuk bakımında dönüşüm” başlıklı toplu bakım şartlarının etkilerine dair “...yapılacak en önemli genelleştirme, çocuk ne kadar küçüklükte ve ne kadar uzun saatler boyunca yuvada kalırsa, riskin da o kadar büyük olacaktır” (Innocenti, s.12) tespiti fiziksel, duygusal ve sosyal nitelikleri itibariyle zayıflayan bir toplumsal yapının habercisidir.

SONUÇ

Türkiye’de üç yaşından küçük çocuğu olan kadınların istihdam oranları OECD’nin 2009 verilerine göre % 20’nin biraz altındadır (OECD, 02.06.2013). Bu nedenle, büyük ölçüde anne bakımı altında bulunan küçük çocuklar, sosyalleşme sürecinin önemli bölümünü ailede yaşamakta böylece toplumsal sermayeyi de tevarüs etmektedirler. Bununla birlikte, kadın istihdamının artırılması hedefi bu durumun değişimini öngörmektedir. Bu yöndeki talep ve tedbirler küçük çocukların bakımının ev dışına çıkarılarak kadınların istihdamı önündeki önemli bir engelin kaldırılmasını gerektirmektedir. Bu hedef doğrultusunda, Türkiye’de yaygın ve erişilebilir nitelikte, devletin sübvansese ettiği çocuk bakım kurumlarının tesisi öncelikli sayılmakta, yeni teşvik ve uygulamalarla artırılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar sadece merkezi planların değil kadınların ekonomik özgürlüğü ile çocuk bakımının dışsallaştırılması arasında denklem kuran çeşitli platformların da talebidir. ‘Kreş Haktır’ kampanyasını 2013 baharında başlatan Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi Platformu, çocuk bakımı hizmetinin kadınların sorumluluğunda görülmeyip kamu tarafından sunulmasını toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının aracı olarak talep etmektedir.

Bu talep ve tartışmalarda eksik ve kayıp olan çocuğun cephesidir. Çalışmamız, çocukların doğdukları andan itibaren fiziksel gelişimlerinin yanı sıra gelecekte insan ilişkilerinde, zorlu şartlarla mücadelede ve stresli şartlarla baş etmede yeterlik kazanabilmeleri için, müşfik, sürekli, halleriyle duygudaş ve ihtimam gösteren bir yetişkine muhtaç oldukları ilkesine ulaşmıştır. Bu ilkenin gerektirdiği ilişkinin toplu bakım kurumlarında kurulması söz konusu değildir. Türkiye’de Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı özel kreş ve gündüz bakımevlerindeki 0-24 aylık bebeklerin onar’lı, 24-66 aylık çocukların yirmişer’li gruplarda bakılıp, eğitildikleri ve MEB’e bağlı anaokullarında da 37 aydan 66 aya kadar değişen yaşlardaki çocukların 20’şer çocuktan oluşan sınıflarda bir arada oldukları düşünüldüğünde, bu şartların küçük çocukların muhtaç olduğu ‘kişiselleştirilmiş bakım’ı karşılayamayacağı açıktır. Bu nedenle, küçük çocuğun gelişip ortaya çıkan sosyal, psikolojik ve biyolojik kapasitelerini annesiyle ilişkisinden ayrı olarak düşünmek mümkün değildir. Aileye dönük sosyal politikalarını, tümüyle kadınların istihdamını sağlayıcı şekilde

kamusal çocuk bakımına yoğunlaştırmış olan Nordik ülkelerde bile, zaman zaman 'iyi annelik' ve çocuğun anne-dışı bakımdaki huzuru ve iyiliği toplumda tartışma konusu olmaktadır.

Türkiye mevcut plan hedefleri ve sosyal politikaları ile güneydoğu Asya'nın ekonomik mucizesi olan Güney Kore'ye benzeme eğilimi göstermektedir. Kadınların tarlalardan fabrikalara çekilerek ihracata dönük sanayiye 'sınırsız emek ordusu' olarak kazandırıldığı Güney Kore'de, uluslararası sermayenin belirleyici olduğu bu üretim tarzı 1960'lı yıllarda başlamış; küresel ekonomiyle bütünleşerek büyüme sürecinin hızlanması 2000'den sonraya rastlamıştır. Türkiye gibi halen OECD ülkeleri içinde en genç popülasyona sahip ülkelerden iken, 2050'de en yaşlı nüfuslu ikinci ülke olacak bir memleket olarak kamu harcamalarını artırmak zorunda kalacaktır. Şu anda 3 yaşından küçük çocuklu kadınların istihdamı % 55 civarında ve toplu bakıma bırakılan iki yaş ve altındakilerin oranı OECD'nin kayda değer bulduğu artışla %39'dur. Kadınların istihdamına bağlı olarak aile ve işin bağdaşmazlığı nedeniyle toplam doğurganlık oranı en düşük seviyeye inmiş, 2006-2010 yılları arasında depresyon ve bipolar bozukluk tanısıyla işlem görenlerin oranlarında sırasıyla %17 ve %19 artış görülmüştür (OECD, 12.01.2013, s.270). Aile değerlerine bağlılık ve geleneklerine önem verme özellikleriyle endüstrileşmiş ülkeler içinde öne çıkan toplumsal vasıflarına rağmen, değişen sosyo-ekonomik statüsüne bağlı olarak hızla artmakta olan zararlı alkol tüketimine bağlı sosyal ve bedensel problemler bakımından batılı ülkelere benzemeye başlamıştır. Türkiye Onuncu Plan hedefleri doğrultusunda kadınların işgücüne katılım oranları itibarıyla 2018'de %35'e, sonraki dönemde de %50'ye ulaştığında, kurumlarda bakılan çocuk sayısındaki büyük artışa bağlı olarak ileriki yıllarda Avrupa Birliği ülkeleri ve Güney Kore'de izlenen psiko-sosyal problemlerle karşılaşmaya aday olacaktır. Böylesi bir durum beşeri sermayede zayıflık yaratmasının yanında ruh sağlığı rahatsızlıklarının neden olacağı sosyal güvenlik ve sağlık bütçesi kayıplarına yol açacaktır. Aynı zamanda sosyal politika hedeflerinden olan sosyal barışın tesisinde fertlerde bulunması gereken başkasını anlamaya, yardımlaşmaya ve işbirliğine yatkınlık bakımından dezavantajlı kişilik özellikleri yaratacaktır.

Büyüme ve kalkınma sürecinde sosyal ve ekonomik değişkenler birbirle-

rini kuvvetle etkiler. Bu nedenle ekonomik hedeflere yönelik politikaların toplumsal sonuçları birlikte ele alınmalıdır. Ekonomik faaliyetlerin asıl amacının insan olması gerekirken, bizatihi insan ekonomi politikalarında araçsallaştırılmaktadır. Ekonomik politika ve planların insanları bir üretim aracı olarak değerlendirme eğiliminin fazlaşması, kalkınmanın sadece insanın maddi refahını değil huzur ve ruh sağlığını da hedeflemesi gerektiğini ihmal etmektedir. Çocuklu kadının istihdamı elde edilenler ile feda edilenler arasındaki bir takası gerektirir. Yüksek düzeyli kadın istihdamına mukabil Avrupa Birliği ülkelerinin takas ettiği değer, toplumun gelecek bireylerini oluşturacak çocukların zihinsel, sosyal, duygusal gelişim niteliklerinde azalma ve bu azalışın sağlıklı ve verimli bir yaşamı aksatmasıdır. Benzer şekilde, Türkiye devletinin hedeflediği istihdam düzeyine ulaşmak, toplumun yeni kuşaklarını **gelişmelerinin farklı cep-heleri itibariyle az gelişmişliğe** ve bunun yol **açacağı** toplumsal maliyetlerle yüz yüze getirecektir. Halbuki Onuncu Kalkınma Planı'ndaki "[Ç]ocukların üstün yararı gözetilerek iyi olma hallerinin desteklenmesi.." bir sosyal politika hedefi olarak vurgulanmaktadır. Birbiriyle bağdaşık olamayan, birinin varlığının diğerini ittiği hedeflerin mevcudiyeti esasen toplumun geleceğine yönelik bir kararsızlık göstergesidir.

İstihdam garantili sosyal devlet anlayışının var olduğu dış dünya şartlarından rekabetçi bir anlayışın hakim olduğu ve iş kaybı korkusunun artmış olduğu çalışma şartlarına kayan bir dünyada; kişinin stres yönetimi ve zorlu şartlarla mücadele kapasitelerinin toplu bakım şartlarında büyümeye bağlı olarak ortaya çıkan az gelişmişliği, bireysel olarak sağlıksız ve huzursuz bir yaşam, toplumsal olarak da beşeri sermaye kaybıdır.

KAYNAKÇA

- Ansal, H. (2000). *Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılımı*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü yayını.
- Botton, A. (2005). *Statü Endişesi*. (Bayer A.S., Çev.) İstanbul: Sel yayınları.
- Bora, A. (2010). Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emegi ve Kadın Öznelliğinin Yeniden İnşası (3.basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bütün, M. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri: Farklı Ülke Uygulamaları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü yayını.
- Delican, M. (1998). Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile. Delican, M. (Ed.), *Aile, Ekonomi ve Sosyal Politika*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Ecevit, Y. (1998). Türkiye'de Ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Ergin, B. (2006). *Kadın İstihdamı Zirvesi*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. 239-242. İstanbul
- Fukuyama, F. (2000). *Büyük Çözülme: İnsanın Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşması*. (Zeynep Avcı, Aslı T. Aydemir, Çev.) İstanbul: Sabah Kitapları.
- Gerhardt, S. (2010). *The Selfish Society*, London: Simon & Schacter.
(2004): *Why Love Matters: How Affection Shapes A Baby's Brain*. London: Routledge,
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. (Ü. Tatlıcan, Çev.) Ankara: Say Yayınları.
- Pearson, R. (2007). Reassessing Paid Work and Women's Empowerment: Lessons from The Global Economy. Cornwall, A., Harrison, E., Whitehead, A. (Ed.), *Feminisms in Development*. London: Zed Books.
- Sandıkçioğlu, İ. (1998). *Çalışan Kadınların İkili Rollerini: Aile ve İş Dengeleri (Memur Kadınlar)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları; Başvuru

Kitapları Dizisi:54

- Sennett, R. (1998). *Karakter Aşınması*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Soyseçkin, İdil S. (2009). Marksizmin Feminizmle İmtihani. *21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme*. Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi (13-16 Ekim 2009) Bildiri Kitabı V. İzmir.
- Tong, R. (1st. Ed.) (2001). *Feminist Theory, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Exeter: Elsevier Science Ltd.
- Toplumsal Cinsiyet Ulusal Eylem Planı 2008-2013. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Türkiye’de Kadın*. (2013). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı: Eğilimler, Belirleyici Faktörler ve Politik Çerçevesi Rapor No:48508-TR*. 23 Kasım 2009. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı-World Bank.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008*. (2009). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- UNICEF. (2008). *The Child Care Transition*. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre Report Card 8.
- Wolfe, A. (1989). *Whose Keeper?: Social Science and Moral Obligation*. Los Angeles: University of California Press.
- Anderson, P. and Baumberg, B. (2006). *Alcohol in Europe: A Public Health Perspective A Report for The European Commission*. London: European Commission Health & Consumer Protection Directorate General. erişim tarihi: 20 01.2013
- http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe.pdf,
- Barcelona Objectives: The Development of Childcare Facilities for Young Children in Europe with a view to Sustainable and Inclusive Growth*. (2013). Report from The Commission to The European Economic and Social Committee, Belgium: Erişim tarihi: 21.11.2013. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130531_

barcelona_en.pdf

- Bowlby, R. /2007). Babies and Toddlers in Non-parental Daycare Can Avoid Stress and Anxiety if They Develop a Lasting Secondary Attachment Bond With One Carer Who Is Consistently Accessible to them. *Attachment and Human Development*, Vol.9 /4, 307-319, Erişim tarihi: 30.06.2011, <http://dx.doi.org/10.1080/14616730701711516>,
- Cornah, D. (2006). *Cheers? Understanding The Relationship Between Alcohol And Mental Health*, London: Mental Health Foundation. Erişim tarihi: 02.01.2014, http://www.eurocare.org/resources/policy_issues/mental_health,
- Curtis, P. (18 Nisan 2006). Britons Turn to Alcohol to Mask Depression, *The Guardian* Erişim tarihi: 10.02.2014 <http://www.guardian.co.uk/society/2006/apr/18/drugsandalcohol.medicineandhealth>.
- Dettling, A. C., Gunnar, M. R., Donzella, B. (1999). Cortisol Levels of Young Children in Full-day Childcare Centers: Relations with Age and Temperament. *PNEC Psychoneuroendocrinology*, 24, 519-536. Erişim tarihi: 21.01.2012, http://ac.els-cdn.com/S0306453099000098/1-s2.0-S0306453099000098main.pdf?_